

Kom igång med MIK!

Ett metodmaterial för skolbibliotekarier



Statens medieråd

www.statensmedierad.se

Kom igång med MIK! Ett metodmaterial för skolbibliotekarier

”Kom igång med MIK!” tar sin utgångspunkt i en idé om skolbibliotekarien som en pedagogisk resurs. I de skolor där det finns en bibliotekarie så är detta en möjlighet att öka både medie- och informationskunnigheten och måluppfyllelsen på skolan. I de skolor där det inte finns skolbibliotekarie, kan MIK-arbetet drivas av någon annan person. För er som är lärare har vi tagit fram handledningen ”Utveckla MIK-arbetet. Systematisk utveckling av MIK på din skola”. Den finns att ladda ned på Statens medieråds sajt MIK-rummet.

Begreppet medie- och informationskunnighet, MIK

Medie- och informationskunnighet, MIK, är ett samlingsbegrepp som fångar in en mängd kunskaper, färdigheter och förhållningssätt som gör oss till medvetna medieanvändare. Digital kompetens, mediekompetens, mediekunnighet, mediekunskap, informationskompetens, IKT, mediemedvetenhet, filmpedagogik, IT-kompetens är alla begrepp som inkluderas i begreppet. MIK handlar om att:

- förstå mediers roll i samhället
- kunna finna, analysera och kritiskt värdera information
- kunna uttrycka sig och skapa innehåll i olika medier

Lär dig mer om medie- och informationskunnighet på MIK-rummet

MIK-rummet är en webbplats som Statens medieråd tagit fram i samarbete med Svensk biblioteksförening, UR och Konsumentverket och där vi samlar olika resurser om MIK. De riktar sig främst till vuxna som arbetar med barn och unga men även till vuxna generellt. Tanken är att höja kunskapen hos de vuxna så att de i sin tur kan ge stöd åt barnen.

MIK-rummet innehåller en faktabank med texter som rör olika aspekter av medie- och informationskunnighet som exempelvis lagar och etiska regler, den journalistiska metoden, källkritik, reklam samt vad barnen gör på nätet. Varje text har en tydlig koppling till skolans läroplaner samt fördjupningslänkar.

På MIK-rummet ligger den digitala utbildningen ”MIK för mig”

”MIK för mig” riktar sig till lärare och skolbibliotekarier som arbetar med elever från årskurs 7 inom grundskolan till årskurs 3 på gymnasiet. Utbildningen kan med fördel göras i lärarkollegiet eftersom diskussioner är ett viktigt moment. Den innehåller även ytterligare en del som riktar sig direkt till eleverna. Teman som tas upp i utbildningen är vinklade budskap, relationer, skolan och vår demokrati. Tidsåtgång ca 2 tim.

Vad är Statens medieråd?

Statens medieråd är en myndighet med uppdrag att verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Genom att sprida information och pedagogiska material arbetar myndigheten för att öka medie- och informationskunnigheten hos barn och unga.

”Kom igång med MIK! Ett metodmaterial för skolbibliotekarier” har tagits fram av Statens medieråd i samarbete med Sofia Malmberg, bibliotekarie på Adolf Fredriks musikklasser. År 2013 lyfte fackförbundet DIK biblioteket på skolan som ett gott exempel på hur bibliotekarien kan integreras i skolans pedagogiska arbete.

Innehåll

Kom igång med MIK!

1. Egna förberedelser
2. Engagera skolledningen
3. Engagera utvalda personer i lärarlaget
4. Gör en plan med ett tydligt upplägg
5. Genomförandet av “MIK för mig” i arbetslagen
6. Nästa möte med skolledningen

Checklista

Kom igång med MIK!

Dagens medielandskap är mångfacetterat, föränderligt och med ett snabbt flöde av information som vi behöver kunna förhålla oss till. Kraven på våra egen förmågor att kunna hantera och producera information sätts på allt hårdare prov. Där vi brister går möjligheter förlorade. Riskerna för att vi får en snedvriden världsbild som vi sedan fattar felaktiga beslut utifrån ökar. Utan MIK är möjligheterna att vara en aktiv medborgare som gör självständiga val mer begränsade. Det är därför som medie- och informationskunnighet, MIK, är en så viktig förutsättning för både växande och vuxna individer.

I skolbibliotekariens profession har det sedan länge ingått att få eleverna att söka, kritiskt granska och analysera information. Källkritik är en av skolbibliotekariens spetskompetenser. Men för att kunna påverka och göra sin röst hörd behövs också åtminstone grundläggande kunskaper i att själv kunna uttrycka sig och skapa innehåll i medier. Detta samt att vara förmögen att kritiskt ifrågasätta påstådda sanningar är inte bara en förutsättning för ett fungerande demokratiskt system, det är också en demokratisk rättighet för alla medborgare.

Skolbiblioteket som MIK-central

Det finns stora möjligheter med skolbiblioteket och särskilt om det är bemannat. Statens medieråds satsning på att göra biblioteken till MIK-centraler är ett utmärkt tillfälle att sätta bibliotekariens kompetens och bibliotekets funktion på kartan.

Det finns numera en skollag som åtminstone i teorin försäkrar alla elever "tillgång till skolbibliotek" och det finns en läroplan där källkritiskt tänkande löper som en röd tråd genom nästan alla skolämnen. Som bibliotekarie går det att använda sin kompetens till att göra biblioteket efterfrågat som en medspelare som bidrar till elevernas måluppfyllelse. Genom att göra biblioteket till en MIK-central ges möjlighet att komma igång med MIK-arbetet på skolan - samt att finna nya samtalspartners och arbetsprocesser.

Men hur kommer man igång? I den här handledningen får du förslag på hur arbetsprocessen kan se ut både när det gäller att komma igång och att få in MIK i det kontinuerliga arbetet på skolan. Handledningen tar sitt avstamp i att du som skolbibliotekarie är den professionellt kunniga i ämnet och kan fungera som en projektledare, men det krävs att skollärdningen förstår detta och ger sitt stöd i arbetet. Du väljer själv de delar av metodmaterialet som du tror kan fungera för just din arbetsplats.

1. Egna förberedelser

Vad behöver du själv veta?

Det första steget i att initiera ett MIK-arbete är förstås att själv öka sin kompetens inom området. Börja med att studera det material som skolbiblioteket fått sig tillsänt i egenskap av MIK-central. Materialet ger en grundläggande översikt gällande begreppet medie- och informationskunnighet och hur det kan integreras i undervisningen, samt användbara fakta om barns och ungas medieanvändning.

Gå sedan själv igenom utbildningen "MIK för mig" på MIK-rummet. Läs de olika faktatexterna som finns tillgängliga på MIK-rummet och utgå från din egen yrkeskompetens och erfarenhet. Kanske behöver du förkovra dig ytterligare?

- Läs referensmaterialet som skickats till er
- (Nordicom: Medie- och informationskompetens i nätverkssamhället. Skolan och demokratin, SBF: Medie- och informationskunnighet – en forskningsantologi)
- Gör utbildningen "MIK för mig" på <http://mik.statensmedierad.se>
- Läs faktatexter på MIK-rummet
- Behövs någon ytterligare fakta?

Hur skulle MIK skulle kunna läggas in i den ordinarie undervisningen?

För att göra upp en strategisk plan för hur MIK-arbetet kan introduceras och implementeras i den ordinarie undervisningen behöver du fundera på hur du som bibliotekarie kan ta dig an MIK-relaterade frågor och på vilket sätt du och lärarna kompletterar varandra med era respektive kompetenser. Vilken roll kan och vill du som bibliotekarie ha? Hur når du fram till lärarna och får dem att känna engagemang och intresse för frågan? Vilka lärare visar redan idag intresse för MIK-relaterade frågor och kan fungera som pedagogiska partners i den här processen? Diskutera gärna frågan med andra skolbibliotekarier i dina professionella nätverk. De stora vinnarna, när era respektive professioner möts i dessa kompetensspektra, är förstås eleverna. De möter två samverkande professioner som var och en tillför något olika synsätt.

- Fundera på roller
- Fundera på om det finns några pedagogiska partners

2. Engagera skolledningen

Det andra steget är att begära ett möte med skolledningen, ett möte som bör ha en väl definierad ram både vad gäller tid och innehåll. Ett av slumpen tillkommet samtal på kafferasten är inte tillräckligt, det här är en fråga som behöver lyftas och diskuteras i ett seriöst pedagogiskt sammanhang. Bara det faktum att du som bibliotekarie kräver ett särskilt möte kring hur ni ska arbeta med MIK-frågor på skolan bör väcka intresse hos skolledningen, förmodligen är det inte så ofta som den typen av krav förekommer. Det här mötet bör vara mycket väl förberett. När du möter skolledningen bör du som bibliotekarie vara väl påläst och ha färdiga argument för varför du som bibliotekarie bör vara en drivande part i frågan. (Din kompetens!) Du bör ha en tydlig plan för hur arbetet kan läggas upp (att "MIK för mig" görs i lärarlagen) och visa att du har en strategi för att säkerställa att MIK blir något som lärarna jobbar med kontinuerligt. (Du kan inspireras av "Ämnesövergripande projektförslag för MIK i undervisningen" som finns i MIK-rummet.)

Understryk att den kompetensutvecklande insats som du planerar inte kostar något mer än det som skolan redan har investerat i form av löner. Insatsen blir helt enkelt ett sätt att öka utfallet av en redan gjord investering. Poängtera att den här satsningen är upptakten till en långtgående vision där MIK blir ett naturligt inslag i den ordinarie undervisningen och att du räknar med att ni har ytterligare möten i frågan.

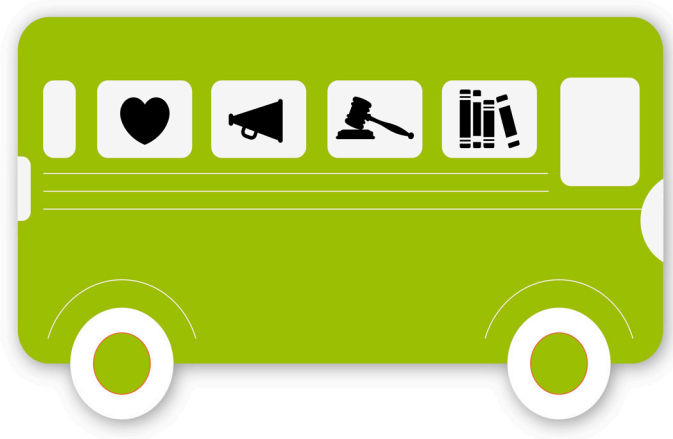
Förberedelser

Du bör som bibliotekarie kunna informera om begreppet MIK och vad det innebär samt upplysa skolledningen om den nationella satsning som görs på initiativ av Statens medieråd. Det är mycket viktigt att framhålla för skolledningen att det finns en tydlig koppling till läroplanen, som genomgående understryker att eleverna ska inta ett källkritiskt förhållningssätt inom respektive skolämne. Dina planer blir alltså en del i arbetet med att öka elevernas måluppfyllelse. Skolledningen är naturligtvis väl medveten om vad läroplanen föreskriver, det är dock inte givet att de inser att det här är en av bibliotekariens spetskompetenser och att det här finns en möjlighet att samverka över professionsgränserna.

Ordet måluppfyllelse är närapå magiskt i skolsammanhang, men det har i de flesta sammanhang varit intimt förknippat med lärarkollegiets arbete. Att bibliotekarien skulle kunna vara en del av elevernas läroprocess och bidra till ökad måluppfyllelse är för många skolledningar en ny tanke. Du behöver därför vara tydlig med att det är just måluppfyllelse du arbetar med som bibliotekarie.

Förslag på mötesagenda

- Visa 2-minutersfilmen om dagens medielandskap (på MIK-rummet eller länken www.youtube.com/watch?v=fYdl1zFfXcE)
- Berätta om MIK-begreppet och Statens medieråds satsning på biblioteken
- Berätta om kopplingen läroplanen
- Berätta om samverkansmöjligheter mellan bibliotekarie och lärare
- Berätta att det inte medför någon extra kostnad
- Begär tid med en grupp lärare för att diskutera upplägg
- Begär ett nytt möte för att presentera ett upplägg



3. Engagera utvalda personer i lärarlaget

Detta steg innebär att du bildar en grupp med några av de lärare som du har särskild god kontakt med. Då kan ni bolla tankar och idéer kring hur det bästa sättet att organisera en insats, det kan vara ett värdefullt sätt att undvika dyrköpta fallgropar. Om du är aktiv i ditt nätverkande via t.ex. arbets- och ämneslag så har du redan viktig kunskap om hur du på ett konstruktivt sätt kan närma dig olika lärare och lärargrupper. De flesta lärare har mycket goda ämneskompetenser, men att arbeta med medie- och informationskunnighet kan för en del lärare vara ett område där de känner osäkerhet. Hur vet man t.ex. vilka källor det går att lita på när det gäller internet? Det är ett oerhört dynamiskt område och det är inte givet att det är den vuxne som står för den mest aktuella kunskapen, det är lätt att känna sig omsprungna av eleverna.

Att förankra dina planer hos lärarkollegor du känner dig trygg med är i princip alltid av godo. Förutom att de kan ge dig användbar information gällande olika tillvägagångssätt, så kan de fungera som ovärderliga bundsförvanter den dag du presenterar din utbildningsinsats för lärarkollegiet. De lärare som i det läget visar tveksamhet inför projektet kan, om de ser att deras kollegor verkar införstådda med och intresserade av projektet, inta en mer positiv inställning.

4. Gör en plan med ett tydligt upplägg

Tillsammans med din lärargrupp arbetar du nu fram en plan för hur ert MIK-arbete ska bedrivas. Du bör ha ett tydligt upplägg med innehåll, omfattning och syfte. Praktiska aspekter som t.ex. om arbetet kan utföras under arbetslagstid eller om det ska förläggas på annan tid för lärarna bör diskuteras. Hur ska det genomföras för att bli effektivt och inom vilken tidsram? Finns det några särskilda parametrar på er skola som ni behöver ta hänsyn till? Hur når man t.ex. de lärare som arbetar deltid och/eller på fler skolor? Presentera MIK-satsningen som ett långsiktigt arbete som bör integreras i skolans långsiktiga vision och skolans styrdokument. Visa gärna dokumentet "Utveckla MIK-arbetet på skolan" (som finns på MIK-rummet) om hur man som skola kan arbeta systematiskt med MIK.

Det är också viktigt att inkludera *all* personal med pedagogisk anknytning i MIK-utbildningen, d.v.s. även yrkeskategorier såsom studie- och yrkesvägledare samt specialpedagoger. Det är naturligtvis av yttersta vikt att samtliga medlemmar i skolledningen själva genomgår utbildningen. Dels för att all personal med pedagogisk anknytning på skolan ska ha samma grundkompetens, dels för att själv kunna knyta an till frågan inför lärarkollegiet. Syftet är att det ska vara en fortbildning som kommer eleverna till godo såväl nu som i ett långsiktigt perspektiv. För att det ska vara möjligt behöver alla berörda pedagoger vara insatta och engagerade i arbetet och det behöver finnas en vision kring hur man utvecklar samtalet kring MIK-relaterade ämnen med eleverna. Du behöver visa skolledningen att du tillsammans med din lärargrupp har tänkt kring frågan och på vilket sätt din kompetens skulle kunna komma lärarna, och i slutändan eleverna, till gagn.

Skolledningens bidrag

För att insatsen ska bli effektiv behöver ni tydliggöra för skolledningen vad den behöver bidra med. Skolledningen måste ge dig som bibliotekarie pedagogiskt mandat att arbeta med frågan tillsammans med lärarkollegiet. Genom att avsätta tid på personalmöten visar skolledningen att frågan är angelägen och att det är du som leder och organiserar arbetet. Skolledningen bör tydliggöra att MIK är en prioriterad fråga som arbets- och ämneslagen ska arbeta med, inte något frivilligt som genomförs i mån av tid. (Kräv även att skolledningen deltar i MIK-utbildningen.) Att det budskapet kommer från skolledningen signalerar att frågan är viktig och att deltagandet är obligatoriskt, vilket förmodligen inte hade framgått om initiativet kommit enbart från dig, som bibliotekarie. Skolledningens stöd och uppbackning är A och O i det här arbetet eftersom det ger dig legitimitet i frågan och eventuella invändningar direkt

kan hänvisas till skolledningen. Skolledningen bör också göras medveten om att dina utbildningsinsatser i arbets- och ämneslagen bör schemaläggas via skolans administrativa enhet för att insatsen ska synas i kalendarium och liknande samt att all information kommuniceras via skolledningen. Dels visar det med önskvärd tydlighet att skolledningen prioriterar frågan, dels slipper du som bibliotekarie avsätta tid till att på nåder be arbetslagsledarna om värdefull mötestid.

- Få pedagogisk mandat
- Kräv obligatoriskt deltagande
- Få MIK schemalagt

Boka nästa möte med skolledningen

Presentera ert upplägg. När allt det praktiska som rör själva utbildningen är utrett behöver ni göra en realistisk tidsplan där ni bestämmer när arbetslagen ska vara klara med MIK-utbildningen och när du och skolledningen ska träffas igen för att diskutera nästa steg.

Det här är en process vars syfte är att få till stånd ett kontinuerligt arbete med MIK-relaterade frågor. Det behöver finnas ett långsiktigt tänk kring hur man återkopplar till och bygger vidare på MIK-utbildningen i den fortsatta undervisningen. Det är viktigt att ta till vara på och utveckla de tankeprocesser som uppstår under arbetets gång.

- När ska MIK-utbildningen vara klar?
- Hur involveras all personal?
- Vilken är tidsramen?

5. Genomförandet av ”MIK för mig” i arbetslagen

Om skolledningen gett dig det pedagogiska och praktiska mandat du behöver för att organisera insatsen bör arbetslagen själva kunna genomföra MIK-utbildningen, enligt de instruktioner som finns på MIK-rummet. Information om under vilken tidsperiod arbetslagen ska arbeta med materialet bör ges av dig både muntligt, vid informationsmötet i aulan, och skriftligt via e-post från rektor. Innehållet i e-posten bör vara formulerat av dig i samråd med skolledningen och signerat av dig, men gärna skickat från rektorns e-postkonto. Att rektor står som avsändare signalerar att innehållet är av vikt samt att du har skolledningens pedagogiska mandat att agera i frågan.

Varför det är viktigt att föra protokoll

I både den muntliga och skriftliga informationen ska det tydligt framgå att arbetslagen ska utse en protokollförare som ska nedteckna huvuddragen i de diskussioner som förts, vad som upplevts som positivt respektive negativt samt vad arbetslagen skulle vilja arbeta vidare med. Protokollen ska skickas till dig, med kopia till rektor. Det senare blir ett kvitto till skolledningen på att arbetslaget uppfyllt sitt åtagande. De arbetslag som eventuellt inte skickar in något protokoll får i förlängningen svara mot rektor. Du behöver inte närvara när varje enskilt arbetslag genomgår utbildningen, men var noga med att delta i ditt eget arbetslags utbildningstillfällen. Dels för att visa att du också inkluderas i utbildningsinsatsen, dels för att fånga upp diskussioner att bygga vidare på. När du fått arbetslagens protokoll behöver du sammanfatta och se huvuddragen i hur arbetslagen uppfattat insatsen för att kunna planera nästa steg: Hur ska MIK kunna inkluderas i skolans styrdokument och hur ska skolans långsiktiga vision kring MIK se ut? Här behöver du lägga upp en konkret plan för det vidare arbetet. Behövs ytterligare kompetensutveckling? Ser behovet likadant ut för samtliga arbetslag? Kan behovet av kompetensutveckling tillgodoses inom den interna organisationen eller behöver ni ta hjälp utifrån? Hur kan din kompetens som bibliotekarie användas för att driva skolutvecklingen i MIK-relaterade frågor framåt?

- Se till att protokoll skickas till dig
- Sammanfatta huvuddragen i protokollen
- Behövs ytterligare kompetensutveckling?

6. Nästa möte med skolledningen

Utvärdera

Nästa steg är ytterligare ett välplanerat möte med skolledningen där ni gemensamt diskuterar nästa steg. En enskild insats är naturligtvis lovvärd, men för att få maximal utväxling behöver arbetet följas upp och integreras i skolans styrdokument och långsiktiga vision. Nu behöver ni planera inför nästa steg. Den insats som just genomförts har med största säkerhet satt igång tankeprocesser hos såväl lärarkollegium som dig och skolledning, dessa kan och bör användas för det fortsatta utvecklingsarbetet.



Nästa steg

Det är av yttersta vikt att nästa steg inte dröjer alltför länge, det finns en vinst i att ta vid när lärarna fortfarande har sina tankeprocesser kring MIK-relaterade frågor aktuella. Utgångspunkten bör då vara just lärarnas egna tankar om sina fortbildningsbehov och hur de praktiskt kan arbeta vidare med MIK i den ordinarie undervisningen, antingen på egen hand eller tillsammans med dig. Plocka gärna upp frågor på skolan som har varit aktuella och där MIK har kommit in i bilden exempelvis mobbning, smygfotofering, lärare som blir uthängda på nätet etc. Här krävs det att du som bibliotekarie tar initiativ och visar att du har kreativa idéer som bidrar på ett positivt sätt i elevernas lärande. Var inte rädd för att komma med projektidéer, det är här du som bibliotekarie har möjlighet att skapa dig en position på den pedagogiska arenan. Såväl små som stora projekt är värda att provas. Du kommer inte att kunna samarbeta med alla lärare utan satsa på några projekt och lärare som du tycker har god potential att lyckas. Dessa samarbeten kan sedan fungera som goda ryktesspridare och i sin tur generera ytterligare samarbeten. (Inspireras gärna av "Ämnesövergripande projektförslag på MIK i undervisningen" som kommer att publiceras på MIK-rummet under våren 2015.)

MIK i skolans styrdokument

När det strukturerade arbetet med MIK löpt ett tag är det dags att ta upp frågan till diskussion med den pedagogiska ledningsgruppen, där skolledningen och ett antal representanter för lärarkollegiet ingår. Det är naturligtvis skolledningen som tar beslutet huruvida MIK ska skrivas in i skolans långsiktiga vision och styrdokument, men du som bibliotekarie har en unik möjlighet att vara med och påverka. Att få MIK inskrivet i skolans vision och styrdokument är ett långsiktigt arbete. MIK-frågan kommer med största säkerhet anses vara angelägen, men det är inte säkert att tiden ännu är mogen för att skriva in den i skolans vision och lokala styrdokument i den omfattning som du argumenterar för. Ditt arbete blir att kontinuerligt plantera tankar och idéer hos den pedagogiska ledningsgruppen och framför allt hos skolledningen. Det kan du göra genom att boka in uppföljningsmöten med skolledningen för att diskutera hur arbetet med MIK fortskrider. Som bibliotekarie kan du påverka genom att sätta MIK-frågan på dagordningen samt att hålla frågan aktuell!

Checklista

Fyll i den här checklistan allt eftersom för att tydliggöra hur långt i processen som ni har kommit med MIK-arbetet.

- 1. Alla i personalgruppen känner till vad begreppet MIK är.
- 2. Den digitala fortbildningen "MIK för mig" är genomförd i arbetsgruppen.
- 3. Vårt MIK-arbete har utvärderats i arbetsgruppen
- 4. Målen för vårt lokala MIK-arbete finns nedskrivna.
- 5. Fördjupning har skett på följande områden:

- 6. MIK-frågor har diskuterats vid följande tillfällen och arrangemang :

- 7. Vårt MIK-arbete har blivit schemalagt på skolan.
- 8. Vårt MIK-arbete finns omnämnt i skolans lokala styrdokument.
- 9. Det är tydligt på vår webbplats och i sociala medier att skolan har ett MIK-bibliotek.

Läs mer

MIK på skolan:

[Utveckla MIK-arbetet. Systematisk utveckling av arbetet med medie- och informationskunnighet på skolan.](#) Statens medieråd 2014.

MIK på folkbiblioteket:

[Utveckla MIK-arbetet. Systematisk utveckling av arbetet med medie- och informationskunnighet på folkbiblioteket.](#) Statens medieråd 2014.

Ämnesövergripande projektförslag på MIK i undervisningen. Sofia Malmberg för Statens medieråd 2015.

Bibliotekarien som medpedagog – Eller: Varför sitter det ingen i lånedisken? Sofia Malmberg och Teo Graner, BTJ Förlag, 2014.

Medie- och informationskunnighet - en forskningsantologi. Svensk biblioteksförening 2014.

Medie- och informationskompetens i nätverkssamhället. Skolan och demokratin. Nordicom 2013.